

FORSLAG TIL AFGØRELSE FRA GENERALADVOKAT
GEORGES COSMAS

fremSAT den 5. februar 1998 *

I — Indledning

1. Med de fire præjudicielle spørgsmål, Frankrigs Cour de cassation har forelagt i denne sag, anmodes Domstolen om at træffe afgørelse om fortolkningen af artikel 5, nr. 1 og 3, og artikel 6 i Bruxelles-konventionen af 27. september 1968 om retternes kompetence og om fuldbyrdelse af retsafgørelser i borgerlige sager, herunder handelssager¹, som senest ændret ved konventionen af 26. maj 1989 om Kongeriget Spaniens og Den Portugisiske Republiks tiltrædelse².

II — Faktiske omstændigheder

2. Sagens faktiske omstændigheder fremgår ikke så klart som ønskeligt af forelæggelseskendelsen, parternes indlæg eller hovedsagens akter. Som helhed er det oplyst, at et fransk selskab, Brambi Fruits, der har hjemsted i Rungis (herefter »Brambi«), i maj

1988³ købte et større parti pærer af et australsk selskab, F. W. Year, der har hjemsted i Melbourne.

3. I henhold til et ihændehaverkonnossement, som blev udstedt den 8. maj 1992 i Sydney af et australsk selskab, Refrigerated Container Carriers PTY Ltd, Sydney (herefter »RCC«), blev godset — i otte kølecontainere, der indeholdt i alt 5 199 kasser med pærer — lastet om bord på skibet Alblasgracht V002 i Melbournes havn. Bestemmelsesstedet var Rotterdam havn, der var angivet som lossehavn og leveringssted. Skibet blev efter det oplyste disponeret af et nederlandsk selskab, Spliethoff's, Amsterdam, men dette selskab nævnes ikke i konnossementet. Brambi skulle blot have underretning om konnossementet.

4. Fra Rotterdam blev containerne i henhold til internationale fragtbreve befordret ad landevej til Rungis i Frankrig, hvor Brambi har hjemsted. Fragtbrevene for denne del af transporten angives at være udstedt af et selskab ved navn Transeco, og »Conship« optræder som afsender.

* Originalsprog: græsk.

1 — EFT 1978 L 304, s. 17.

2 — EFT L 285, s. 1.

3 — Dette tidspunkt fremgår af hovedsagens akter. Der kan dog være tale om en fejl, idet tidspunktet ligger mere end fire år forud for tidspunktet for den transport, der blev udført.

5. Ved ankomsten til Rungis konstaterede Brambi, at godset var beskadiget, og tog derfor forbehold i forbindelse med leveringen. Beskadigelsen bestod i, at frugten var for tidligt modnet som følge af et brud på kølekæden⁴. Forsikringsselskabet Réunion européenne og ni andre forsikringsselskaber, som er sagsøgere og appellanter i hovedsagen, påtog sig at erstatte skaden.

6. Efter at have udbetalt erstatningen anlagde forsikringsselskaberne — som indtrådt i Brambi's rettigheder — sag ved Tribunal de commerce de Créteil, i hvis retskreds Rungis er beliggende. Sagen blev anlagt dels mod RCC, som havde udstedt konnossementet for den del af transporten, der foregik med skib, dels mod a) Spliethoff's og b) Alblasgracht's kaptajn, de to sidstnævnte i deres egenskab af dem, der faktisk havde udført søtransporten.

7. Tribunal de commerce fandt, på baggrund af en brevveksling mellem Brambi og RCC, at leveringen af pærerne ifølge aftalen skulle finde sted i Rungis, og at retten derfor havde kompetence til at pådømme »transaktionen« mellem de to selskaber. Med henblik herpå anvendte retten, uden tvivl i overensstemmelse med konventionens artikel 4, stk. 1, fransk ret og ikke konventionens bestemmelser, eftersom Commonwealth of Australia ikke er kontraherende part i konventionen. Desuden pålagde retten, som

fandt, at RCC ikke havde opfyldt »kontrakten«, dette selskab at betale ca. 400 000 FRF i erstatning til forsikringsselskaberne og at betale sagens omkostninger⁵.

For så vidt angik de to andre sagsøgte fandt Tribunal de commerce derimod, at den savnede kompetence, fordi intet tydede på, at der havde været tale om en kombineret transport fra Melbourne til Rungis. Det sted, hvor disse sagsøgte skulle opfylde deres forpligtelse, var således Rotterdam, og rette værneting i henhold til konventionen måtte derfor være retterne i Rotterdam, hvor varerne skulle leveres, eller retterne i Amsterdam, hvor de sagsøgte havde deres hjemsted.

8. Forsikringsselskaberne indbragte afgørelsen af kompetencespørgsmålet for Cour d'appel de Paris, som stadfæstede den under henvisning til, at Spliethoff's og kaptajnens ansvar nødvendigvis støttedes på en kontrakt, og at det dermed i henhold til Bruxelles-konventionens artikel 2 og artikel 5, nr. 1, var de nævnte nederlandske domstole, der havde kompetencen.

9. Derefter indgav forsikringsselskaberne kassationsanke til den forelæggende ret. De gjorde gældende, at kravene mod de indstævnte ikke støttedes på et kontraktforhold, som Cour d'appel med urette havde antaget,

⁴ — Jf. de indstævnets indlæg for Cour d'appel samt den sagkyndige erklæring, der nævnes i førsteinstansens dom.

⁵ — Det kan nævnes, at RCC ikke gav møde for de franske domstole og heller ikke har afgivet indlæg i sagen for Domstolen.

men var krav om erstatning uden for kontrakt i konventionens artikel 5, nr. 3's forstand med de heraf følgende konsekvenser for kompetencen. Subsidiært gjorde forsikringsselskaberne gældende, at alle tre parter havde deltaget i udførelsen af samme søtransport, og at sagen derfor ikke kunne opdeles. Som følge heraf skulle Cour d'appel have anset sig for kompetent til at pådømme sagen, også for de to indstævntes vedkommende, fordi retten havde anset sig for kompetent for den første parts vedkommende.

derefter ad landevej, eller det forsikringsselskab, der er indtrådt i modtagerens rettigheder efter at have erstattet skaden, kræver tabet erstattet under påberåbelse af konnossementet for søtransporten, ikke af den, der har udstedt dokumentet på sin konnossementsblanket, men af den, som sagsøgeren antager for faktisk at have udført søtransporten — transportaftalen, og er sagen da på dette eller andet grundlag en sag om kontraktforhold i konventionens artikel 5, nr. 1's forstand?

10. Cour de cassation har forelagt Domstolen følgende fire præjudicielle spørgsmål, navnlig under henvisning til, at sagens afgørelse må bero på en fortolkning af konventionen, bl.a. fordi »kontraktforhold« er et selvstændigt begreb i konventionen.

- 2) Såfremt det foregående spørgsmål besvares benægtende, er sagen da en sag om erstatning uden for kontrakt i konventionens artikel 5, nr. 3's forstand, eller skal kompetencespørgsmålet afgøres efter den almindelige regel i konventionens artikel 2 om, at sag skal anlægges ved retterne i den stat, hvor sagsøgte har bopæl?

III — De præjudicielle spørgsmål

Cour de cassation har forelagt Domstolen følgende spørgsmål:

- »1) Er grundlaget for en sag — hvorunder modtageren af varer, som er anerkendt at være beskadigede ved afslutningen af en transport, først ad søvejen og
- 3) Såfremt sagen skal betragtes som en sag om erstatning uden for kontrakt, kan det sted, hvor modtageren, efter søtransportens og derefter den afsluttende landtransports gennemførelse, blot har ladet konstatere, at de leverede varer er beskadigede, da — og på hvilke betingelser — udgøre det sted, hvor skaden er indtrådt, dvs. det sted, som EF-Domstolen i dom af 30. november 1976 (sag 21/76, Bier mod Mines de potasse d'Alsace, Sml. s. 1735) har fastslået kan være 'det sted, hvor skadetilføjelsen er foregået', i konventionens artikel 5, nr. 3's forstand?

4) Kan en person, der har bopæl på en kontraherende stats område, sagsøges i en anden kontraherende stat ved en ret, ved hvilken sag er anlagt mod en med-sagsøgt, der har bopæl uden for de kontraherende stater, under påberåbelse af, at sagen er af en sådan karakter, at den ikke kan opdeles, og at kravene ikke kun er indbyrdes sammenhængende?»

13. Artikel 4 bestemmer:

»Såfremt sagsøgte ikke har bopæl på en kontraherende stats område, afgøres retternes kompetence i hver enkelt kontraherende stat efter statens egen lovgivning, dog med forbehold af bestemmelserne i artikel 16.«

IV — De relevante retsregler

11. Konventionens artikel 2 har følgende ordlyd:

»Med forbehold af bestemmelserne i denne konvention skal personer, der har bopæl på en kontraherende stats område, uanset deres nationalitet, sagsøges ved retterne i denne stat ...«

12. I artikel 3 bestemmes følgende:

»Personer, der har bopæl på en kontraherende stats område, kan kun sagsøges ved retterne i en anden kontraherende stat i medfør af de regler, der er fastsat i afdeling 2 til 6 i dette afsnit.«

14. Konventionens artikel 5 bestemmer:

»En person, der har bopæl på en kontraherende stats område, kan sagsøges i en anden kontraherende stat:

1) i sager om kontraktforhold, ved retten på det sted, vor den pågældende forpligtelse er opfyldt eller skal opfyldes

...

3) i sager om erstatning uden for kontrakt, ved retten på det sted, hvor skadetilføjelsen er foregået.«

15. Konventionens artikel 6 bestemmer følgende:

»En person, der har bopæl på en kontraherende stats område, kan endvidere sagsøges:

Ved indbyrdes sammenhængende krav forstås i denne artikel krav, der er så snævert forbundne, at det er ønskeligt at behandle og påkende dem samtidigt for at undgå uforenelige afgørelser i tilfælde af, at kravene blev påkendt hver for sig.«

1) såfremt der er flere sagsøgte, ved retten i den retskreds, hvor en af de sagsøgte har bopæl

V — Stillingtagen

Det første spørgsmål

...«

16. Endelig bestemmes følgende i artikel 22:

»Såfremt krav, som er indbyrdes sammenhængende, fremsættes for retter i forskellige kontraherende stater, og sagerne verserer for disse retter i første instans, kan enhver anden ret end den, ved hvilken sagen først er anlagt, udsætte afgørelsen.

17. De indstævnte har gjort gældende, at sagen mod dem må være en sag om kontraktforhold, da den støttes på konnossementet, der er beviset for transportaftalen. Den tyske og den franske regering har derimod, på linje med Kommissionen, gjort gældende, at sagen ikke er en sag om kontraktforhold, eftersom der ikke foreligger en kontraktforbindelse mellem køberen og den, der har udført søtransporten.

18. De indstævntes argumentation kan ikke tiltrædes.

Denne ret kan ligeledes på begæring af en af parterne erklære sig inkompetent, forudsat at dens lovgivning tillader forening af indbyrdes sammenhængende krav, og at den ret, ved hvilken sagen først er anlagt, er kompetent til at påkende begge krav.

19. Det skal indledningsvis bemærkes, at konventionen tager sigte på at fastlægge ensartede regler for retternes internationale

kompetence i de kontraherende stater. Konventionen har navnlig til formål, i videst muligt omfang, at undgå, at flere retsinstanser har kompetence til at pådømme tvister, som udspringer af samme retsforhold, samt at styrke retsbeskyttelsen af de i Fællesskabet bosiddende personer, således at såvel sagsøgeren let kan afgøre, ved hvilken ret han kan anlægge sag, og sagsøgte med rimelighed kan forudse, ved hvilken ret han kan blive sagsøgt ⁶. Herved styrkes såvel retsbeskyttelsen af de i Fællesskabet bosiddende personer som retssikkerheden.

20. Som konventionen er opbygget, gælder der et almindeligt princip om, at kompetencen tilkommer retterne i den kontraherende stat, på hvis område sagsøgte har bopæl (artikel 2), og det er kun i kraft af en fravigelse af dette princip, at konventionen fastlægger de udtømmende opregnede tilfælde, hvori en person (efter de specielle kompetenceregler) kan eller (efter en regel om enekompetence eller i henhold til aftaler om kompetence) skal sagsøges ved en ret i en anden kontraherende stat ⁷.

I almindelighed anses sagsøgte for processuelt at være den svageste part, fordi det er sagsøgte, der påtvinges sagsøgerens søgsmål, men dette gælder dog ikke i nærmere bestemte tilfælde, hvor det er sagsøgeren, der anses for at være den svageste part og derfor

tillægges en stærkere stilling i henhold til konventionen ⁸.

21. I konventionens artikel 5 opregnes der særlige kompetenceregler, hvorefter sagsøgeren kan vælge at anlægge sag mod sagsøgte på et andet sted end ved sagsøgtes bopæl.

Denne valgmulighed er af hensyn til en hensigtsmæssig påkendelse af tvisten optaget i konventionen, fordi der i bestemte tilfælde består en særlig snæver tilknytning mellem en tvist og den ret, som denne tvist kan indbringes for ⁹.

22. Et af disse tilfælde er sager om kontraktforhold. Begrebet »kontraktforhold« er ikke defineret i konventionen, men som Domstolen har fremhævet ved flere lejligheder, skal det — med henblik på at sikre, at konventionen gennemføres i fuldt omfang — betragtes som et selvstændigt begreb, der skal fortolkes ud fra konventionens opbygning og formål. Begrebet kan derfor ikke forstås således, at der henvises til den kvalifikation, som i den nationale lovgivning, der finder anvendelse, gives af det retsforhold, der foreligger for den nationale ret ¹⁰.

6 — Dom af 3.7.1997, sag C-269/95, Benincasa, Sml. I, s. 3767, præmis 25 og 26, og af 20.3.1997, sag C-295/95, Farrell, Sml. I, s. 1683, præmis 13.

7 — Jf. dom af 17.6.1992, sag C-26/91, Handte, Sml. I, s. 3967, præmis 13, samt de i fodnote 6 nævnte domme i Benincasa-sagen, præmis 13, og Farrell-sagen, præmis 18.

8 — Jf. den i fodnote 6 nævnte dom i Farrell-sagen, præmis 19.

9 — Dom af 30.11.1976, sag 21/76, Mines de potasse d'Alsace, Sml. s. 1735, præmis 11, og af 29.6.1994, sag C-288/92, Custom Made Commercial, Sml. I, s. 2913, præmis 12.

10 — Dom af 22.3.1983, sag 34/82, Peters, Sml. s. 987, præmis 9 og 10, og af 8.3.1988, sag 9/87, Arcado, Sml. s. 1539, præmis 10 og 11, samt Handte-dommen, jf. ovenfor i fodnote 7, præmis 10.

23. Begrebet kontraktforhold er navnlig blevet præciseret i Handte-dommen¹¹. Sagsforholdet i Handte-sagen var, at et fransk selskab med hjemsted i Bonneville havde købt nogle produkter af et tysk selskabs franske datterselskab, der havde hjemsted i Strasbourg. Det franske selskab, der havde købt produkterne, anså dem for at være mangelfulde og anlagde erstatningssag ved Tribunal de grande instance de Bonneville både mod det selskab, der havde solgt produkterne, og mod det tyske selskab, der havde fremstillet dem. EF-Domstolen blev anmodet om at tage stilling til, om retsforholdet mellem den senere køber af produkterne (dvs. det franske selskab) og producenten af produkterne var et kontraktforhold (idet dette var den eneste mulighed for at sagsøge producenten ved retten på det sted, hvor forpligtelsen skulle opfyldes). Domstolen udtalte under henvisning til konventionens formål, at begrebet »kontraktforhold« i konventionens artikel 5, nr. 1, ikke kan fortolkes således, at det omfatter en situation, hvor der ikke foreligger en forpligtelse, som en part frivilligt har påtaget sig over for en anden (præmis 15), og den fandt, at dette måtte være tilfældet i forholdet mellem en køber af en vare, der er købt hos en mellemhandler, og producenten (præmis 16).

Domstolen udtalte, at »parternes kontraktlige forpligtelser — navnlig når der er tale om en række internationale kontrakter — [kan] være forskellige fra den ene kontrakt til den anden, således at de kontraktlige rettigheder, den senere køber kan gøre gældende over for sin sælger, ikke nødvendigvis er de samme som dem, producenten har påtaget sig at overholde i forholdet til den første køber« (præmis 17).

Herefter lagde Domstolen vægt på, at producenten — i tilfælde hvor der ikke består et kontraktforhold mellem en producent og en senere køber af en genstand — ikke kan forudse, ved hvilken ret han kan blive sagsøgt, bortset fra retten på det sted, hvor han har bopæl, idet han kan være uvidende om køberens identitet og bopæl. Dette er uforeneligt med det retssikkerhedsprincip, som konventionen har til formål at beskytte (præmis 18 og 20).

24. Heraf følger, at en erstatningssag — som omhandlet i konventionens artikel 5, nr. 1, der, som en undtagelse fra konventionens artikel 2, skal fortolkes snævert¹² — kun har tilknytning til et »kontraktforhold«, hvis der foreligger en frivilligt påtaget forpligtelse, ikke mellem sagsøgeren og en tredjemand eller mellem sagsøgte og en tredjemand, men mellem sagsøgeren og sagsøgte, og på betingelse af, at sagsøgeren i stævningen gør gældende, at sagsøgte har undladt at opfylde de forpligtelser, der påhviler denne i henhold til den forpligtelse, han har påtaget sig.

25. I det konkrete tilfælde ønsker den nationale ret oplyst, om sagen under de foreliggende omstændigheder kan betragtes som en sag om kontraktforhold, fordi den støttes på en »transportkontrakt«. Men hvilken transportkontrakt er der tale om, og mellem hvem?

11 — Jf. ovenfor i fodnote 7.

12 — Jf. dom af 27.9.1988, sag 189/87, Kalfelis, Sml. s. 5565, præmis 19.

26. Dette er uklart, og såvel appelleranterne som de indstævnte har i deres processkrifter i hovedsagen og i deres indlæg under sagen for Domstolen kun i ringe omfang afklaret forholdene, for ikke at sige, at de omhyggeligt har undladt at klarlægge dem.

27. Under alle omstændigheder fremgår det af, hvad førsteinstansen og appelininstansen har konstateret, at leveringen af pærerne i Rungis var aftalt mellem RCC og Brambi, sandsynligvis i forbindelse med en transportkontrakt mellem de to selskaber om befordring af godset fra Melbourne til Rungis¹³. Transporten blev dog gennemført i to særskilte og uafhængige etaper, idet den første var en søtransport, mens den anden foregik over land.

28. For søtransporten — som er den eneste, der er af betydning her — havde RCC udstedt et ihændehaverkonnossement, hvorefter aflasteren var angivet som F. W. Year (dvs. sælgeren), mens Brambi var angivet som den, der skulle have meddelelse ifølge konnossementet, og transporten skulle udføres med skibet Alblasgracht. Både førsteinstansen og appelininstansen har lagt til grund, at konnossementet, selv om det ifølge en fortrykt angivelse var udstedt for en kombineret transport (dvs. som omfattende flere transportformer), reelt kun angik den del af transporten, der blev udført med skib,

eftersom losse- og leveringshavnen var Rotterdam. På dette grundlag har førsteinstansen og appelininstansen fundet, at den, der faktisk udførte søtransporten, var Spliethoff's, som ikke er nævnt i konnossementet, men disponerer over det skib, godset blev befordret med.

29. Med hensyn til forholdet mellem Brambi og Spliethoff's foreligger der ingen konkrete oplysninger. Det er således ikke ud fra parternes processkrifter under hovedsagen eller deres skriftlige indlæg for Domstolen muligt at fastslå, om der har bestået en kontraktforbindelse mellem dem. Tværtimod har appelleranterne — uden at de indstævnte har fremført noget overbevisende modargument på dette punkt — anført, at RCC overlod det til Spliethoff's at udføre søtransporten¹⁴. Dette indebærer rent logisk, at der må være indgået en kontrakt mellem RCC og Spliethoff's¹⁵. Om der eventuelt har været indgået en sådan kontrakt er dog uden betydning i det konkrete tilfælde, eftersom Brambi under alle omstændigheder er tredjemand i forhold til en sådan kontrakt. Som allerede nævnt (jf. ovenfor i punkt 20) er det nemlig ikke tilstrækkeligt til, at der består et »kontraktforhold« i konventionens artikel 5, nr. 1's forstand, at der er indgået en hvilken som helst kontrakt — endog om den pågældende forretning — mellem en sagsøger eller en

14 — Appelleranterne har endog påberåbt sig et konnossement, som hævdes at være udstedt af Spliethoff's i forbindelse med godstransporten (jf. f.eks. appelleranternes indlæg under kassationsankesagen), men de har ikke ført noget bevis herfor.

15 — Dette kan være grunden til, at Cour d'appel har antaget, at der var tale om en sag om »kontraktforhold« med Rotterdam som opfyldelsessted for forpligtelsen. Med hensyn til de forskellige former for retsforhold mellem en transportør og en undertransportør henvises til P. Delebeque: »Sous-traitance et transport«, *Le droit maritime français*, 1995 (47, s. 245).

13 — Jf. ovenfor i punkt 7.

sagsøgt og en tredjemand. Der skal være indgået en kontrakt mellem sagsøgeren og sagsøgte.

støttes på et kontraktforhold i konventionens artikel 5, nr. 1's forstand¹⁷.

Det andet spørgsmål

30. Herefter kan der i det foreliggende tilfælde — uafhængigt af konnossementets retlige karakter¹⁶ og uafhængigt af spørgsmålet om forholdet mellem RCC og Brambi — drages den forholdsvis sikre konklusion ud fra oplysningerne i sagens akter, at der ikke bestod et frivilligt påtaget kontraktforhold mellem på den ene side Brambi og på den anden side Spliethoff's og kaptajnen.

32. Parterne har samstemmende anført, at der må være tale om en sag om erstatning uden for kontrakt, når der fremsættes erstatningskrav mod den, der har udført søtransporten, og når kravet ikke støttes på et kontraktforhold.

33. Dette synspunkt kan tiltrædes.

31. For så vidt som de nationale domstole, der er enekompetente til at træffe afgørelse om de faktiske omstændigheder, måtte fastslå, at der ikke har bestået et kontraktforhold mellem Brambi og de indstævnte — eller nærmere bestemt mellem Brambi og Spliethoff's — kan sagen under ingen omstændigheder betragtes som en sag, der

34. Som allerede nævnt bestemmes det i konventionens artikel 5, nr. 3 — som en undtagelse fra det almindelige princip om, at retterne på sagsøgtes bopæl har den internationale kompetence — at en person kan sagsøges

16 — Kommissionen har nøje gennemgået spørgsmålet om, hvorvidt konnossementet indeholder en søtransportkontrakt eller om det udgør beviset for en sådan kontrakt eller overfører ejendomsrettigheder til godset. Jeg mener ikke, at en besvarelse af disse spørgsmål har betydning i denne sag (jf. herom dom af 19.6.1984, sag 71/83, Russ, Sml. s. 2417, og generaladvokat Gordon Slynn's forslag til afgørelse i sagen samt R. Roland's kommentar »Le connaissement et le droit européen« i *Jurisprudence du port d'Anvers*, 1983-184, s. 403). Det må være tilstrækkeligt at konstatere, at konnossementet forudsætter en transportkontrakt. En sådan konstatering har imidlertid ingen betydning i denne sag, fordi en eventuel transportkontrakt mellem RCC og Brambi er irrelevant, mens det ikke er godtgjort, at der er indgået en kontrakt mellem Brambi og Spliethoff's — som faktisk ville bidrage til løsningen af sagen — og en sådan kontrakt heller ikke synes at være indgået.

17 — Det kan nævnes, at et eventuelt kontraktforhold mellem Brambi og Spliethoff's — og dermed en mulighed for at betragte sagen som en sag om »kontraktforhold« — ikke under nogen omstændigheder kan betyde, at også sagen mod kaptajnen er en sag om kontraktforhold i konventionens artikel 5, nr. 1's forstand. Brambi kan ikke have indgået en kontrakt med kaptajnen personligt. Kaptajnen var simpelt hen ansat hos den faktiske transportør, og hvis han har pådraget sig et erstatningsansvar over for modtageren af varerne, kan det kun være efter reglerne om erstatning uden for kontrakt. Som det vil blive omtalt i det følgende, jf. punkt 70, følger det heraf, at en anden ret har kompetencen i henhold til konventionen til at påkende erstatningskravet mod Spliethoff's end den, der kan påkende kravet mod kaptajnen, uden at den omstændighed, at appellanterne støtter kravene på samme årsagsforhold i vid forstand, kan have betydning i det konkrete tilfælde.

»3) i sager om erstatning uden for kontrakt ... ved retten på det sted, hvor skadetilfø-
jelsen er foregået«.

Det tredje spørgsmål

35. Det fremgår af Domstolens praksis, at begrebet »erstatning uden for kontrakt« i artikel 5, nr. 3, på linje med begrebet »kontraktforhold« i artikel 5, nr. 1, skal fortolkes selvstændigt. Med henblik på at sikre en ensartet løsning i alle medlemsstaterne må det antages, at begrebet »omfatter ethvert krav om, at en sagsøgt pålægges et erstatningsansvar, som ikke er knyttet til et 'kontraktforhold' i artikel 5, nr. 1's forstand«¹⁸.

37. Det må antages, at den forelæggende ret med sit tredje spørgsmål ønsker oplyst, om det sted, hvor beskadigelsen blot er konstateret, under omstændigheder som dem, der foreligger i hovedsagen, kan udgøre »det sted, hvor skadetilføjelsen er foregået« i den forstand, hvori udtrykket er anvendt i konventionens artikel 5, nr. 3, således som denne bestemmelse er blevet fortolket af Domstolen.

38. Med dette spørgsmål rejses der to problemer. Det første er, på hvilket sted skadetilføjelsen er foregået, når skaden indtræffer under en international transport som den, der er tale om i hovedsagen. Det andet er, om dette sted falder sammen med det sted, hvor skaden blot er konstateret.

36. Da der i den foreliggende sag gøres et erstatningskrav gældende mod de indstævnte på grund af beskadigelse af varerne under søtransporten, og da sagen ikke er en sag om kontraktforhold, er der nødvendigvis tale om en sag om erstatning uden for kontrakt i konventionens artikel 5, nr. 3's forstand. Da der er tale om et tilfælde, hvor en speciel kompetenceregulering finder anvendelse, er der ingen anledning til at benytte artikel 2 om den almindelige kompetenceregulering.

39. Som udgangspunkt er der enighed mellem parterne om, at det sted, hvor skaden blot er konstateret, ikke kan tillægges betydning, når det ikke falder sammen med det sted, hvor skadetilføjelsen faktisk er foregået, eller med det sted, hvor skaden er indtrådt. Desuden kan det udledes af de indstævntes og den franske regerings indlæg, at de er af den opfattelse, at det sted, hvor skaden er indtrådt — under omstændigheder som dem, der foreligger i hovedsagen — er det sted, hvor søtransporten er afsluttet, og hvor de indstævnte skulle levere varerne.

18 — Kalfelis-dommen, jf. ovenfor i fodnote 12, præmis 16 og 17, og dom af 26.3.1992, sag C-261/90, Reichert m.fl., Sml. I, s. 2149, præmis 16.

40. Disse synspunkter skal gennemgås nærmere i det følgende.

41. Som Domstolen flere gange har anerkendt, støttes denne specielle kompetenceregulering i konventionens artikel 5, nr. 3, som kan benyttes efter sagsøgerens valg, på, at der foreligger en særlig snæver sammenhæng mellem tvisten og andre domstole end domstolene i det land, hvor sagsøgte har bopæl, og formålet hermed er at tilgodese retsplejehensyn og hensyn til tilrettelæggelsen af retsagen¹⁹.

42. Betydningen af udtrykket »det sted, hvor skadetilføjelsen er foregået« i konventionens artikel 5, nr. 3 — som kriterium for en speciel international kompetence — er på ingen måde klar. Allerede i Jenard-rapporten²⁰ udtales det: »Udvalget anså det ikke for påkrævet, at det udtrykkeligt fastlægges, om der hermed menes det sted, hvor den skadegørende handling er begået, eller det sted, hvor skaden er indtrådt. Det anser det for mere fordelagtigt at holde fast ved den affattelse, der findes i flere nationale lovgivninger.«

43. I Mines de potasse d'Alsace-dommen²¹ udtalte Domstolen, at »det er ... uklart, hvad dette udtryk betyder, når stedet for den begivenhed, som ligger til grund for en skade,

ligger i en anden stat end den, hvor skaden er indtrådt« (præmis 13), og den rejste spørgsmål om, hvorvidt der da skulle lægges vægt på stedet for den skadevoldende begivenhed eller det sted, hvor skaden er indtrådt, eller om sagsøgeren skal kunne vælge mellem disse to tilknytningsmomenter (præmis 14).

I samme dom bemærkede Domstolen, at stedet for den skadevoldende begivenhed efter omstændighederne kan have lige så stor betydning som stedet for skadens indtræden som tilknytningsmoment ved udpegning af den kompetente ret. De kan begge udgøre væsentlige tilknytningsmomenter mellem sagen og den ret, ved hvilken sag er anlagt, da de hver især efter omstændighederne kan være af særlig praktisk betydning med henblik på beviset og på tilrettelæggelsen af retsagen (præmis 15, 16 og 17)²².

Domstolen fastslog, at i tilfælde hvor stedet for den handling, der kan medføre et ansvar uden for kontraktforhold, ikke er det samme som det sted, hvor denne handling har forårsaget en skade, skal udtrykket »det sted, hvor skadetilføjelsen er foregået«, i konventionens artikel 5, nr. 3, forstås således, at det både omfatter det sted, hvor skaden er indtrådt, og det sted, hvor den skadegørende handling er foretaget, således at sag efter

19 — Jf. den ovenfor i fodnote 9 nævnte dom i sagen Mines de potasse d'Alsace, præmis 11, dom af 19.9.1995, sag C-364/93, Marinari, Sml. I, s. 2719, præmis 10 ff., og af 7.3.1995, sag C-68/93, Shevill m.fl., Sml. I, s. 415, præmis 19 ff.

20 — EFT 1979 C 59, s. 26.

21 — Jf. ovenfor i fodnote 9.

22 — Jf. også den i fodnote 19 nævnte dom i sagen Shevill m.fl., præmis 21.

sagsøgerens valg kan anlægges ved retten på det ene eller det andet sted (præmis 24 og 25)²³.

Domstolen udtalte også, at et valg af stedet for den skadevoldende begivenhed som det eneste tilknytningsmoment ville medføre, at konventionens værnetingsregler i artikel 2 og artikel 5, nr. 3, i et betydeligt antal tilfælde ville falde sammen, således at den sidste bestemmelse for så vidt ville miste sin tilsigtede virkning (præmis 20)²⁴.

44. I Mines de potasse d'Alsace-sagen var det sted, hvor den skadegørende handling blev foretaget (dvs. det sted, hvor det franske selskab havde udledt affaldssalte i Rhinen, hvorved rhinvandet var blevet forurenset), klart et andet sted end dér, hvor skaden var indtrådt (nemlig det sted, hvor den nederlandske gartnerivirksomhed havde indvundet det forurenede vand til sin planteavl, og hvor planterne var blevet beskadiget). Denne sontring er imidlertid ikke altid let at gennemføre, så meget mere som det kan være vanskeligt at fastlægge det nøjagtige sted, hvor skaden er indtrådt. Domstolen har i sin praksis truffet afgørelse om en lang række lignende spørgsmål.

45. I Shevill-sagen²⁵ skulle Domstolen tage stilling til, ved hvilken ret sag kunne

23 — Jf. også de i fodnote 19 nævnte domme i Marinari-sagen, præmis 11, og Shevill-sagen, præmis 20.

24 — Jf. også de i fodnote 19 nævnte domme i Marinari-sagen, præmis 12, og Shevill-sagen, præmis 22.

25 — Jf. ovenfor i fodnote 19.

anlægges i et tilfælde, hvor ærekrænkelser var udbredt i en avisartikel, og hvor avisen blev udgivet i én stat, men skaden blev tilføjet ved, at avisen blev distribueret bl.a. i den stat, hvor den fornærmede havde bopæl. Domstolen udtalte, at kompetencen til at pådømme sagen *både* måtte tilkomme retten på det sted, hvor skaden er indtrådt, og retten på det sted, hvor skadetilføjjelsen har sin oprindelse, dvs. retten på det sted, hvor avisen udgives, og i begge tilfælde for hele den ikke-økonomiske skade (præmis 24 og 25). Det sted, hvor skaden er indtrådt, er »det sted, hvor den skadegørende handling, der fører til, at skadevolderen ifalder erstatningsansvar uden for kontraktforhold, har påført den skadelidte et tab« (præmis 28). Herefter fastslog Domstolen, at retterne i de medlemsstater, hvor det ærekrænkende skrift er blevet udbredt, har kompetence til at påkende erstatningsspørgsmålet for så vidt angår den skade, ærekrænkelsen har forvoldt som følge af udbredelsen af avisen i den pågældende stat (præmis 29-33).

46. I Dumez France og Tracoba-sagen (sag C-220/88) havde nogle franske selskaber anlagt sag i Frankrig mod nogle tyske banker med påstand om erstatning for det tab, de franske selskaber havde lidt ved, at datterselskaber, som de havde haft i Tyskland, var gået konkurs. Sagsøgerne gjorde gældende, at tabet var opstået ved, at et byggeri, som en tysk bygherre ønskede at gennemføre i Tyskland, var blevet indstillet, og at tabet var en direkte følge af, at de tyske banker havde opsagt deres finansieringsaftale med byggherren.

I Domstolens dom, der blev afsagt den 11. januar 1990²⁶, udtaltes det, at det påståede tab for moderselskaberne blot var en indirekte følge af det tab, der på et andet sted var blevet påført datterselskaberne (præmis 13-16). Domstolen udtalte endvidere, at konventionen ikke kunne fortolkes således, at retterne på det sted, hvor sagsøgeren havde valgt at have bopæl, blev kompetente, bortset fra hvad der fulgte af de udtrykkeligt nævnte tilfælde (præmis 19). Herefter fastslog Domstolen, at »værnetingsreglen i konventionens artikel 5, nr. 3, ikke kan fortolkes således, at en sagsøger, som gør gældende, at han har lidt et tab, som påstås at være en følge af den skade, som andre, direkte skadelidte har lidt ved skadetilføjelsen, efter denne bestemmelse er berettiget til at sagsøge skadevolderen ved retten på det sted, hvor sagsøgeren selv har konstateret formuetabet« (præmis 22, min fremhævelse).

47. Marinari-dommen²⁷ er mere interessant. I denne sag havde en person med bopæl i Italien, Antonio Marinari, deponeret en pakke med vekslers hos en engelsk bank. Ansatte i banken havde åbnet pakken, fordi de anså vekslernes oprindelse for tvivlsom, og de havde underrettet politiet, hvilket førte til, at Antonio Marinari blev anholdt, og vekslerne blev taget i bevaring. Efter at de engelske myndigheder havde frafaldet enhver sigtelse mod Antonio Marinari, anlagde denne sag i Italien mod den engelske bank. Herunder nedlagde han påstand om betaling af et beløb svarende til vekslernes værdi og om erstatning for det tab, han havde lidt som følge af sin tilbageholdelse, en række kontraktbrud og den skade, hans omdømme havde lidt.

Domstolen fik forelagt et spørgsmål om, hvorvidt de engelske eller de italienske domstole havde kompetence til at pådømme sagen, og den redegjorde indledningsvis for de principper, der følger af afgørelserne i sagerne *Mines de potasse d'Alsace*, *Dumez France* og *Tracoba* samt *Shevill m.fl.* Derefter udtalte Domstolen, at sagsøgerens adgang til at vælge mellem at anlægge sagen på det sted, hvor den skadegørende handling er foretaget, og på det sted, skaden er indtrådt, ikke bør antages at være mere vidtgående end de særlige hensyn, som begrunder valgmuligheden, tilsiger, idet der i modsat fald vil være risiko for, at det almindelige princip om, at retterne i den kontraherende stat, hvor sagsøgte har bopæl, har kompetencen, mister sin betydning, og for, at man i andre tilfælde end dem, der udtrykkeligt er fastsat, når frem til at anerkende en kompetence for retterne på sagsøgers bopæl, hvilket konventionen klart taler imod, idet værnetingsregler af dette indhold i national ret ifølge konventionens artikel 3, stk. 2, ikke kan finde anvendelse i forhold til sagsøgte, der har bopæl på en kontraherende stats område (præmis 13).

Domstolen udtalte, at »det sted, hvor skadetilføjelsen er foregået«, ikke kan fortolkes udvidende, således at det omfatter ethvert sted, hvor der kan opstå skadevirkninger af et forhold, som allerede har forvoldt en skade, der faktisk er indtrådt et andet sted (præmis 14).

Udtrykket kan derfor ikke fortolkes således, at det omfatter det sted, vor skadelidte *hæuder* at have lidt et formuetab som følge af

26 — Sml. I, s. 49.

27 — Jf. ovenfor i fodnote 19.

en skade, der oprindelig er indtrådt og lidt af ham i en anden kontraherende stat (præmis 15).

48. Efter min opfattelse fremgår det af de citerede afgørelser, at det er afgørende for fastlæggelsen af »det sted, hvor skaden er indtrådt«, at bestemme, hvilken skade der skal tages i betragtning. Ved »skade« må forstås et indgreb i forhold til sagsøgerens formue eller person, som er sket ved skade-forvoldelsen, dvs. en retsstridig adfærd, der kan tilregnes sagsøgte. Der skal tillige foreligge en direkte sammenhæng og en årsags-sammenhæng²⁸, og en indirekte, mere fjerntliggende eller afledt skade er ikke omfattet. Som følge heraf er »det sted, hvor skaden er indtrådt«, det sted, hvor den skadegørende handling har påført sagsøgeren en skade i denne forstand.

49. De citerede afgørelser giver tilstrækkelige holdepunkter til, at det er muligt at fastlægge »det sted, hvor skaden er indtrådt«, i et tilfælde som det foreliggende, hvor skaden er opstået under en international godstransport.

50. Det skal først nævnes, at enhver, der transporterer gods, skal modtage godset på et bestemt sted og aflevere det i uskadt stand på

et andet sted. Transportøren er således som udgangspunkt ansvarlig for enhver skade på godset mellem det sted, hvor transporten påbegyndes, og det sted, hvor den afsluttes, dvs. under hele transportens varighed.

51. Når varemottageren kun har indgået aftale med én enkelt transportør, er transportørens erstatningsansvar over for mottageren for skader på varerne under udførelsen af transporten et erstatningsansvar i kontraktforhold. Når begge parter har bopæl i Fællesskabet, giver konventionens artikel 5, nr. 1, dermed adgang til, at mottageren anlægger sag mod transportøren ved retterne på det sted, hvor varerne er leveret eller skulle være leveret.

52. Det kan imidlertid tænkes, at transportøren, uden at mottageren har fået kendskab hertil, har overladt udførelsen af en del af transporten til en anden (undertransportøren), som også er hjemmehørende i Fællesskabet, men som forvolder skade på godset. I dette tilfælde er den førstnævnte transportør ansvarlig over for mottageren i henhold til kontrakten mellem dem. Undertransportøren er dels ansvarlig over for den oprindelige transportør ifølge kontrakten mellem disse to parter, dels påhviler der ham et ansvar uden for kontrakt²⁹ i forhold til mottageren, som der ikke består et kontraktforhold til.

28 — Det kan nævnes, at det kun kan komme på tale at fastslå et erstatningsansvar uden for kontrakt, hvis der kan påvises en årsagsforbindelse mellem skaden og den handling, der er årsag til skaden (jf. den i fodnote 9 nævnte dom i Mines de potasse d'Alsace-sagen, præmis 16).

29 — Jf. ovenfor i punkt 32 ff. Med hensyn til den vanskelige problemstilling vedrørende erstatningsansvaret for konsekutive transportører ifølge en kombineret transport kan der henvises til M. Remond-Gouilloud: *Droit maritime*, Pedone, Paris 1993, punkt 601 ff.

53. I det sidstnævnte tilfælde kan modtageren — i henhold til Mines de potasse d'Alsace-dommen — anlægge sag mod undertransportøren enten ved retten på det sted, hvor skadetilføjelsen er foregået, eller ved retten på det sted, hvor skaden er indtrådt.

54. Det er muligt, at det sted, hvor skadetilføjelsen er foregået, er kendt af sagsøgeren og er beliggende inden for Fællesskabet, og i så fald vil det være let at afgøre, hvilken ret der er kompetent. Det er også muligt, at det ikke kan afgøres, hvor skadetilføjelsen er sket, eller at stedet er beliggende uden for Fællesskabet, således at en kompetent ret ikke kan udpeges³⁰. Den skadeforvoldende adfærd kan også have stået på under hele transporten, og det vil da være urimeligt at kræve af sagsøgeren, at denne anlægger sag alle steder, som skibet har passeret. I sådanne tilfælde må modtageren begrænse sig til det sted, hvor skaden er indtrådt. I det følgende skal der tages stilling til, hvor dette sted er beliggende.

55. For det første kan det sted, hvor skaden er indtrådt, ikke — som de indstævnte har gjort gældende — være varernes »endelige leveringssted«, eller sagt med andre ord det sted, hvor den oprindelige transportør skulle levere dem til modtageren.

Grundende hertil er ganske klare. Under en international transport som den, der er tale om i hovedsagen, som udføres konsekutivt af flere transportører, foreligger der en række transportkontrakter, hvorefter parternes rettigheder og forpligtelser kan være væsentligt forskellige. Det er muligt, at undertransportøren ikke har kendskab til, hvor den oprindelige transportør har aftalt med modtageren at levere varerne, eller at han ikke har kendskab til modtagerens eksistens eller adresse. Dette sted har således ingen egentlig tilknytning til sagen mellem modtageren og undertransportøren. Desuden kan varerne — som Kommissionen med rette har anført — inden for den internationale handel skifte bestemmelsessted under transporten, således at det ikke er helt enkelt at fastslå bestemmelsesstedet, som endog kan fastlægges vilkårligt af sagsøgeren, hvilket fremmer mulighederne for »forum shopping«. Hertil kommer, at varernes endelige leveringssted normalt er det sted, hvor sagsøgeren har sit forretningssted, og i det konkrete tilfælde er der fare for, at valget af dette sted, hvor sagsøgeren har bopæl eller forretningssted, gøres til et nyt kompetencekriterium, hvilket konventionen klart taler imod³¹. Et sådant resultat ville være i strid med kompetencereglen i konventionens artikel 2 og med systematikken i det regelsæt, man har ønsket at indføre.

56. Det sted, hvor skaden er indtrådt, kan heller ikke være det sted, hvor sagsøgeren blot har konstateret skaden.

30 — Da det er vanskeligt at fastlægge det sted, hvor skadetilføjelsen er foregået, kan det efter min opfattelse ikke antages, at det sted, hvor skaden er indtrådt, falder sammen med dette »sted«, således som den tyske regering har foreslået.

31 — Jf. Dumez France og Tracoba-dommen, præmis 16, 17 og 18, og dom af 19.1.1993 i sag C-89/91, Shearson Lehmann Hutton, Sml. I, s. 139, præmis 17.

Under en international transport, der, som i det foreliggende tilfælde, udføres konsekutivt af flere forskellige transportører, kan det tænkes, at den skade, der hævdes at være forvoldt på godset af en transportør, der har udført en del af transporten, bl.a. konstateres under en af de efterfølgende transportetaper, ved leveringen på bestemmelsesstedet eller på et sted, som varerne efterfølgende er blevet sendt til, dvs. i alle tilfælde steder, som sagsøgte ikke på nogen måde kan forudse. Hvis det sted, hvor skaden er konstateret, kunne tillægges betydning, ville den internationale kompetence afhænge af usikre og tilfældige omstændigheder, hvilket ville være i modstrid med det grundlæggende formål med konventionen »at foretage en sikker og forudselig tildeling af kompetence«³². Desuden ville en sådan fortolkning kunne føre til, at en ret uden nogen som helst tilknytning til sagens omstændigheder blev anset for kompetent, selv om et værneting på det pågældende sted ville være helt irrelevant ud fra hensynet til en hensigtsmæssig bevisvurdering³³. Sagsøgeren ville også altid — med de konsekvenser der er anført i punkt 55 — kunne hævde at have konstateret skaden på sin bopæl eller sit forretningssted.

57. Efter min opfattelse kan det sted, hvor skaden er indtrådt — i en sag som hovedsagen — ikke være noget andet sted end det sted, *indtil hvilket* undertransportøren, som sagsøgeren gør kravet gældende mod, har

haft ansvaret for varerne, dvs. *det sted, hvor undertransportøren skulle levere varerne.*

58. For det første er der tale om en årsagsforbindelse mellem skadetilføjelsen og skaden, idet appellanterne har gjort gældende, at de indstævnte ikke har søgt for at overholde den normale køletemperatur under transporten, hvilket hævdes at have medført en for tidlig modning af pærerne. Denne adfærd fra de indstævntes side vil, hvis den bevises, have kunnet føre til en beskadigelse af en så let fordærvelig vare.

Denne beskadigelse er i sig selv et direkte formuetab, i vid forstand, for modtageren eller den, der er indtrådt i retten til varerne³⁴. Det forhold, at skaderne på varerne efterhånden er blevet større (enten på grund af varernes art eller på grund af andre transportørers forsømmelser), kan ikke have betydning på det punkt, der undersøges her, og kan intet ændre ved, at skaden er indtrådt under udførelsen af transporten og senest ved dens afslutning³⁵.

32 — Marinari-dommen, præmis 19, jf. ovenfor i fodnote 19.

33 — Jf. Marinari-dommen, præmis 20.

34 — Den tyske regering har anført, at der bør lægges vægt på, hvem der under transporten er ejer af varerne. Denne opfattelse medfører imidlertid, at kredsen af dem, der kan påberåbe sig konventionens artikel 5, nr. 3, bliver begrænset i uberettiget omfang. Hvis dette forhold også skulle afgøres, ville det blive urimeligt vanskeligt at afgøre, om den ret, ved hvilken en sag er anlagt, har kompetence til at påkende den. Dette kriterium synes derfor ikke at være hensigtsmæssigt i det foreliggende tilfælde.

35 — Jf. i denne retning H. Gaudemet-Tallon: *Les conventions de Bruxelles et de Lugano*, LGDJ, Paris, 1993, punkt 191.

59. Desuden er dette sted konkret og kan forudses af sagsøgte, og hermed varetages hensynet til retssikkerheden. Det har også, efter sin karakter, en nær tilknytning til sagen mellem modtageren og sagsøgte, og det letter bevisoptagelsen. Det er derfor velegnet af retsplejehensyn. I et vist omfang er det endog til fordel for sagsøgeren, eftersom denne — i tilfælde, hvor det er vanskeligt eller umuligt at fastlægge, hvor skadetilføjelsen er foregået, eller i tilfælde, hvor skadetilføjelsen er foregået på et meget fjernt sted — kan vælge et sted, som måske ligger nærmere på hans bopæl end det sted, hvor sagsøgte har bopæl. Hertil kommer, at opfyldelsesstedet for den oprindelige transportørs ydelse og det sted, hvor skaden er indtrådt, vil være det samme, hvis den oprindelige transportør kun har overladt transporten til én enkelt undertransportør, hvilket vil begrænse antallet af domstole, der kan være kompetente *ratione loci*, med de heraf følgende fordele ud fra retsplejehensyn for hele sagen. Med denne løsning tages der således hensyn til alle de involverede interesser, og den fører ikke til nogen begunstiggelse specielt for én af parterne.

60. I det foreliggende tilfælde gøres det i sagen for den nationale ret gældende, at de indstævnte har været ansvarlige for den skade, der opstod under søtransporten fra Melbourne til Rotterdam, og det må derfor være i Rotterdam, at de indstævnte senest har haft ansvaret for varerne, og i Rotterdam, at varerne har været udsat for virkningerne af den forvoldte skade som følge af den retsstridige adfærd, de indstævnte hævdes at have

udvist³⁶. Heraf følger, at »skadetilføjelsen« i konventionens artikel 5, nr. 3's forstand også er foregået i Rotterdam.

Det fjerde spørgsmål

61. I betragtning af sagens forløb må det antages, at den forelæggende ret med sit sidste spørgsmål nærmere bestemt ønsker oplyst, om konventionen giver adgang til, at personer, som har bopæl i en kontraherende stat, og over for hvem der gøres et erstatningskrav gældende i medfør af artikel 5, nr. 3, sagsøges i en anden kontraherende stat ved en ret, for hvilken der i samme sagskompleks er anlagt sag — efter nationale værneretsregler — mod en sagsøgt, der ikke har

36 — Spørgsmålet om, hvorvidt de indstævnte faktisk har forvoldt skaden, har ingen betydning på dette punkt, som er at afgøre, hvilken ret der er kompetent. Spørgsmålet hører under sagens realitet, og det skal ikke behandles af den pågældende ret med henblik på afgørelsen af kompetence-spørgsmålet (jf. den i fodnote 9 nævnte dom i *Custom Made Commercial*-sagen, præmis 20). Det skal først behandles af den ret, der udpeges som kompetent efter konventionens regler. Hvis det godtgøres, at skadetilføjelsen faktisk er foregået under søtransporten og er forvoldt af transportøren, vil retten give medhold i de krav, der er fremsat over for sagsøgte. Hvis de faktiske forhold, der gøres gældende, ikke bevises, eller hvis skaden ikke kan tilregnes undertransportøren (f.eks. fordi afladeren har valgt uegnede containere), eller hvis undertransportøren ikke har pådraget sig noget ansvar (f.eks. fordi skaden skyldes force majeure), vil retten frifinde sagsøgte og i givet fald pålægge sagsøgeren omkostningerne ved en sag, der viste sig at være overflødig. Med henblik på anvendelsen af konventionens artikel 5, nr. 3, er det de faktiske omstændigheder, der påberåbes til støtte for kravet, der skal lægges til grund, dvs. det sted, hvor skadetilføjelsen er foregået, eller hvor skaden er indtrådt, ifølge kravet eller de af sagsøgeren påberåbte beviser. Fastlæggelsen af dette sted forudsætter naturligvis, at den ret, der behandler sagen, foretager en bedømmelse af de faktiske forhold efter de for retten gældende nationale, processuelle regler (jf. bl.a. den i fodnote 19 nævnte dom i *Shevill*-sagen, præmis 36 og 41). En sådan bedømmelse er absolut nødvendig for, at retten, eventuelt af egen drift, kan træffe afgørelse om sin egen kompetence (jf. den i fodnote 31 nævnte dom i *Shearson Lehman Hutton*-sagen, præmis 10).

bopæl i en kontraherende stat, med den begrundelse, at sagsforholdet i de to sager er af en sådan karakter, at det ikke kan opdeles, og at sagerne ikke kun er indbyrdes sammenhængende.

62. I det præjudicielle spørgsmål nævnes det ikke, hvilke konkrete bestemmelser der er behov for en fortolkning af. Desuden er begrebet »indbyrdes sammenhængende krav« ganske vist defineret i artikel 22, men udtrykket sager, der ikke kan »opdeles« — som det er anvendt i det præjudicielle spørgsmål som et sandsynligt kompetencekriterium — nævnes ikke i konventionen ³⁷.

63. Det skal først nævnes, at personer, der har bopæl på en kontraherende stats område, i henhold til konventionens artikel 3 kun kan sagsøges ved retterne i en anden kontraherende stat i de tilfælde, der udtømmende er anført i konventionens afsnit II, afdeling 2-6 ³⁸.

37 — Det er muligt, at den forelæggende ret tænker på begreberne »indivisibilité« og »connexité renforcée« i fransk ret (jf. punkt 8 og fodnote 12 i det i fodnote 12 citerede forslag til afgørelse fra generaladvokat Darmon i Kalfelis-sagen). Som det nærmere vil blive omtalt i det følgende (punkt 68 i dette forslag til afgørelse) har Domstolen i Kalfelisdommen forkastet et sådant kriterium som kriterium for fastlæggelsen af den internationale kompetence.

38 — Medmindre de har givet deres samtykke. I den forelæggende sag er der dog hverken tale om en værnetingsaftale i konventionens artikel 17's forstand eller om en stiltiende accept af kompetencen som omhandlet i artikel 18, idet de indstævnte som udgangspunkt har givet møde, men har bestridt rettens kompetence.

64. Artikel 22 om indbyrdes sammenhængende krav findes i afsnit II, afdeling 8, og finder dermed ikke anvendelse i det foreliggende tilfælde.

Domstolen har udtalt følgende i sin dom af 24. juni 1981 i Elefanten Schuh-sagen ³⁹: »Formålet med konventionens artikel 22 er at opstille regler for sammenhængende sager, som anlægges ved retter i forskellige medlemsstater. Bestemmelsen indeholder ingen regler om kompetence; navnlig bestemmer den ikke, at en ret i en kontraherende stat er kompetent til at pådømme en sag, som er sammenhængende med en anden sag, der er indbragt for denne ret i medfør af konventionens regler« (præmis 19).

Herefter besvarede Domstolen det forelagte spørgsmål med, »at konventionens artikel 22 kun finder anvendelse, når indbyrdes sammenhængende sager er anlagt ved retterne i to eller flere kontraherende stater« (præmis 20).

I det foreliggende tilfælde må det — uafhængigt af, om kravet mod RCC og kravet mod de indstævnte er »indbyrdes sammenhængende« i artikel 22's forstand — stå fast, at der ikke er anlagt særskilte sager ved retter i forskellige medlemsstater. Det må derfor under alle omstændigheder konstateres, at betingelserne for at anvende artikel 22 ikke er opfyldt.

39 — Sag 150/80, Sml. s. 1671.

65. Herefter skal jeg vende tilbage til konventionens artikel 3. Af de afdelinger, der nævnes i bestemmelsen, afdeling 2-6 i afsnit II, er det afdeling 3, 4 og 5, der er relevante i denne sag. Da artikel 5 ikke giver mulighed for, at en anden ret tillægges kompetencen, er den eneste bestemmelse, der har betydning for det præjudicielle spørgsmål, artikel 6, nr. 1, og jeg skal derfor i det følgende kun behandle denne bestemmelse.

66. Det fremgår af ordlyden af artikel 6, nr. 1, at det er en nødvendig betingelse for, at bestemmelsen finder anvendelse, *for det første* at sag er anlagt ved retten på det sted, hvor én af de sagsøgte har bopæl⁴⁰. Dette må klart betyde, at den pågældende sagsøgte bopæl skal være beliggende i en kontraherende stat, og at den sagsøgte dermed skal have bopæl i en kontraherende stat. Som det fremgår af retspraksis kræves det *for det andet*, at kravene mod de sagsøgte skal være indbyrdes sammenhængende i artikel 22's forstand⁴¹.

67. Med hensyn til den første betingelse skal jeg minde om, at RCC — som sagen mod de indstævnte i hovedsagen hævdes at være knyttet til — har hjemsted, ikke i Tribunal de commerce de Créteil's retskreds, hvor sag er anlagt, men i en ikke-kontraherende stat. Navnlig af denne grund har sag mod de indstævnte ikke kunnet anlægges ved Tribunal de commerce de Créteil på grundlag af konventionens artikel 6, nr. 1.

68. Med hensyn til den anden betingelse skal det nævnes, at Domstolen allerede i Kalfelis-sagen har fået forelagt spørgsmål om, hvorvidt et nationalretligt kriterium som f.eks. »sammenhængende krav« eller »krav, der ikke kan opdeles«, kan anvendes ved afgrænsningen af begrebet indbyrdes sammenhængende krav i forbindelse med konventionens artikel 6, nr. 1, når der fremsættes flere krav mod samme sagsøgte.

69. I Kalfelis-dommen udtalte Domstolen, at den undtagelse fra hovedreglen i artikel 2, som artikel 6, nr. 1, udgør, skal »udformes på en sådan måde, at selve princippet ikke drages i tvivl« (præmis 8). Dette kunne være tilfældet, hvis det stod en sagsøger frit for at anlægge sag mod flere sagsøgte alene med det formål at unddrage en af de sagsøgte værnetinget i hans bopælsstat. Det må kræves, at der er sammenhæng mellem kravene mod de enkelte sagsøgte (præmis 9), og der må anlægges en selvstændig vurdering af, hvilken form for sammenhæng der skal være tale om (præmis 10).

Efter at have fremhævet, at man med artikel 6, nr. 1 — i øvrigt på linje med artikel 22 — har ønsket at undgå, at der i de kontraherende stater træffes indbyrdes uforenelige afgørelser (præmis 11), udtalte Domstolen, at reglen i artikel 6, nr. 1, derfor finder anvendelse, »når kravene mod de forskellige sagsøgte er indbyrdes sammenhængende på det tidspunkt, hvor de fremsættes, det vil sige, når det er ønskeligt at behandle og påkende dem samtidig for at undgå uforenelige afgørelser i tilfælde af, at kravene blev påkendt hver for sig. Det tilkommer den nationale ret

40 — Jf. P. Gothot og D. Holleaux: *La convention du Bruxelles du 27 septembre 1968*, Paris 1985, punkt 114, og H. Gaudemet-Tallon, punkt 223.

41 — Jf. den ovenfor i fodnote 12 nævnte dom i Kalfelis-sagen. I den juridiske litteratur antages det samme, jf. Gaudemet-Tallon m.fl., punkt 224, og Gothot-Holleaux m.fl., punkt 111.

i hvert enkelt tilfælde at undersøge, om denne betingelse er opfyldt« (præmis 12).

70. Dette er situationen, når flere krav fremsættes mod forskellige sagsøgte. I samme sag var der imidlertid blevet forelagt spørgsmål om, hvorvidt den ret, der har kompetencen til at påkende ét af kravene — i tilfælde hvor der er anlagt erstatningssag på grundlag af såvel reglerne om ansvar uden for kontrakt som i kontrakt samt om ugrundet berigelse — da i henhold til artikel 5, nr. 3, kan påkende de krav, der ikke støttes på reglerne om ansvar uden for kontrakt.

På dette punkt henviste Domstolen først til, at de »specielle kompetenceregler«, som er opregnet i konventionens artikel 5 og 6, er undtagelser fra princippet om, at retterne i den stat, hvor sagsøgte har bopæl, har kompetencen, og at disse undtagelser må fortolkes snævert. Herefter fastslog Domstolen, at »en ret, der i henhold til artikel 5, nr. 3, har kompetence til at påkende den del af et krav, der støttes på reglerne om erstatning uden for kontrakt, ikke har kompetence til at påkende andre dele af samme krav, der støttes på andre regler« (præmis 19)⁴².

42 — Det kan nævnes, at Domstolen ikke tilsluttede sig generaladvokat Darmon's argumentation om, at et erstatningskrav i kontraktforhold, som det grundlæggende krav, også kan give grundlag for værneting for alle accessoriske krav i forbindelse med kontrakten, således at kompetencefastlæggelsen sker efter artikel 5, nr. 1 (jf. punkt 28 ff. i forslaget til afgørelse).

Domstolen tilføjede, at der er ulemper forbundet med, at forskellige aspekter af samme sag påkendes af forskellige retter, men at dette opvejes af, at sagsøgeren altid har mulighed for at gøre hele sit krav gældende under en sag for retten på det sted, hvor sagsøgte har bopæl, og af, at den ret, ved hvilken sagen først er anlagt, under visse omstændigheder i henhold til artikel 22 kan påkende hele sagen (præmis 20).

71. Heraf kan det udledes, at to krav, der under samme erstatningssag fremsættes mod forskellige sagsøgte — ét efter reglerne om erstatning i kontraktforhold og ét efter reglerne om erstatning uden for kontrakt — ikke kan betragtes som indbyrdes sammenhængende krav.

72. Denne løsning må, af de samme grunde, også antages i den foreliggende sag. Når en ret, for hvilken der i en erstatningssag er fremsat et krav efter reglerne om erstatning uden for kontrakt, ikke har kompetence til at påkende et krav, der støttes på reglerne om erstatning i kontraktforhold, kan en ret, for hvilken der er fremsat et krav af den sidstnævnte art (og så meget mere hvis det er sket efter andre regler end konventionens), heller ikke påkende et krav af den førstnævnte art. Heraf følger, at artikel 6, nr. 1, ikke kan anvendes i det foreliggende tilfælde.

VI — Forslag til afgørelse

Herefter skal jeg foreslå, at de præjudicielle spørgsmål besvares således:

- »1) I et tilfælde som det, der foreligger i hovedsagen, er en sag, hvorunder en varemodtager kræver sit tab erstattet af den, der antages at have udført den del af transporten, som har været en søtransport — som følge af en skade på varerne under denne etape af transporten — ikke en sag om kontraktforhold i den forstand, hvori udtrykket er anvendt i artikel 5, nr. 1, i Bruxelleskonventionen af 27. september 1968 om retternes kompetence og om fuldbyrdelse af retsafgørelser i borgerlige sager, herunder handelssager, som senest ændret ved konventionen af 26. maj 1989 om Kongeriget Spaniens og Den Portugisiske Republiks tiltrædelse, idet der ikke foreligger et frivilligt indgået kontraktforhold mellem sagsøgeren og sagsøgte.

- 2) Der er tale om en sag om erstatning uden for kontrakt i konventionens artikel 5, nr. 3's forstand, når sagen er en erstatningssag mod transportøren for skade på godset, og der ikke foreligger et kontraktforhold mellem sagsøgeren og sagsøgte.

- 3) Det sted, hvor sagsøgeren blot har ladet skaden konstateres, kan ikke tjene til fastlæggelse af 'det sted, hvor skadetilføjelsen er foregået', i den forstand, hvori udtrykket er anvendt i konventionens artikel 5, nr. 3, som fortolket af Domstolen.

- 4) Konventionens artikel 3 og artikel 6, nr. 1, skal fortolkes således, at en person, der har bopæl på en kontraherende stats område, ikke kan sagsøges ved retterne i en anden kontraherende stat, hvor sag er anlagt mod en medsagsøgt, der har bopæl uden for de kontraherende stater, under påberåbelse af, at sagen er af en sådan karakter, at den ikke kan opdeles, og at kravene ikke kun er indbyrdes sammenhængende.«